

25 jaar Tijdschrift voor Hoger Onderwijs

HALFWEG VAN WO EN HBO NAAR HO

Drs. A.E. Bax (a.bax@hszuyd.nl)
is werkzaam bij Hogeschool Zuyd
te Heerlen, dr. G.M. Moerkerke bij
de Open Universiteit te Heerlen.
Beiden zijn redactielid van TvHO;
Anneke Bax is (mede)oprichtster
van TvHO.

Het ontstaan van het Tijdschrift voor Hoger Onderwijs gaat terug naar het eind van de jaren zeventig van de vorige eeuw. In die tijd werd beleid geformuleerd dat de tot dan toe losstaande culturen van het wo en hbo tot meer samenwerking moest bewegen. Deze samenwerking moest leiden tot één stelsel van hoger onderwijs om te kunnen anticiperen op de zich ontwikkelende opleidings- en vormingsbehoeften van de samenleving en de individuele student.

Veel van de veranderingen die zich in het geheel van het hoger onderwijs voordeden, waren in die tijd echter niet zichtbaar voor het onderwijsveld. En bij de beleidsmakers en -nemers ontbrak het vaak aan kennis van wat er in het veld leefde. De informatie hierover verscheen namelijk niet alleen onregelmatig, maar ook versnipperd als gevolg van het ontbreken van één duidelijk kanaal. Het overzicht ontbrak en daarmee de mogelijkheid om na te gaan hoe de veranderingen zich zowel tot elkaar als tot bepaalde beleidsuitgangspunten verhielden. Het tijdschrift TvHO is vervolgens opgericht om hiertoe als platform te fungeren en om aan de gesignaleerde behoefte aan informatieuitwisseling tegemoet te komen.

ONTWIKKELINGEN NAAR ÉÉN STELSEL VAN HOGER ONDERWIJS

In de jaren zeventig werden beleidsmaatregelen ontwikkeld om te komen tot een nieuw stelsel van hoger onderwijs. Het nieuwe stelsel zou toegesneden moeten zijn op het verzorgen van hoger onderwijs voor velen. Aanleidingen waren de snel veranderende hoog-industriële economie en het ontstaan van een hoogwaardige diensteneconomie en de daarmee samenhangende groei in opleidingsbehoefte in de samenleving. Er verschenen diverse nota's als aanzet tot aanpassing van de wetgeving, zoals Hoger Onderwijs in de toekomst, Hoger onderwijs voor velen, Wet wederzijdse doorstroming, Wet tweefasenstructuur, Ontwerpwet op het hoger beroepsonderwijs en Ontwerp Kaderwet hoger onderwijs.

Hierdoor kwamen ontwikkelingen als de schaalvergroting in het hbo, de taakverdeling en concentratie binnen het wo en de toenemende samenwerking hbo/wo op gang. Dit waren ingrijpende veranderingen voor het onderwijsveld. Ineens werden ongehoorde zaken als flexibilisering en kostenbeheersing kernbegrippen. In deze context van

bestuurlijke en politieke onrust, die overigens gepaard ging met weldadige kalmte binnen de zo ongebonden universiteiten en knusse hogescholen, werd het *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* geboren.

Samenwerking gangbaar binnen wo

In de jaren zeventig was in Nederland aan elke universiteit, de technische hogescholen te Delft, Eindhoven en Enschede en de Landbouwhogeschool te Wageningen een zogenaamd RWO-centrum verbonden (centrum voor Research van Wetenschappelijk Onderzoek). Zo'n afdeling hield zich bezig met onderzoek naar en ontwikkeling van het wetenschappelijk onderwijs om de kwaliteit van het onderwijs zo hoog mogelijk te houden en – waar nodig – te verbeteren. Er werd onderzoek verricht naar onderwijskundige zaken (zoals tijdsbesteding studenten, de didactiek van vaardigheidsonderwijs, of het presenteren van leerstof), er werden trainingen gegeven aan docenten, er werden rapporten gepubliceerd met good practices. De landelijke activiteiten werden gecoördineerd door de Contactgroep RWO (CRWO), bestaande uit de hoofden of directeurs van de RWO-centra. Een van de landelijke activiteiten was het functioneren van diverse landelijke studiegroepen. De leden van de studiegroepen waren universitaire medewerkers, gespecialiseerd binnen hun instelling in het betreffende thema (toetsing, docenttraining, probleem oplossen). Onderzoeksresultaten en trainingservaringen werden onderling uitgewisseld, zodat iedereen er profijt van kon hebben, er werd veel informatie met elkaar gedeeld. Regelmatig werden in subgroepjes nieuwe ideeën uitgewerkt, die vervolgens binnen de verschillende universiteiten vrijelijk konden worden gebruikt. Dit resulteerde vooral in de jaren tachtig in de publicaties binnen de Aulareeks met typische titels als *Oriëntatie op leren en onderwijs*, *Practica*, *Studiemethoden*, *Geven van hoorcolleges*, *Toetsvragen schrijven*, *Onderwijs in taakgerichte groepen*, *Stimuleren tot studeren*, *Studeren door schematiseren*, enzovoort. De Aulareeks is overgegaan in de tegenwoordige Hoger OnderwijsReeks, waar ook nu nog steeds nieuwe onderwijskundige boeken in verschijnen.

Ook op landelijke studiedagen en congressen werden de onderzoeks- en gebruikservaringen van de verschillende thema's regelmatig met elkaar uitgewisseld. Kortom, de didactiek van het wetenschappelijk onderwijs kreeg veel aandacht. De atmosfeer was er een van samenwerking (niet van concurrentie) en er was op de een of andere manier geld om dergelijke onderwerpen te onderzoeken. Er was zelfs een speciaal bureau bij de Academische Raad ingesteld, dat de landelijke activiteiten van de RWO-centra ondersteunde en/of initieerde, het Centraal Bureau voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs (het CBOWO).

Samenwerking in ontwikkeling binnen hbo

Het hbo kende deze vergaande vorm van samenwerking tussen de instellingen toen nog niet. Het aantal hogescholen was ook – met de huidige bril – erg groot. Menige stad in de provincie kende een aantal zelfstandige hogescholen. Wel was er een studiecentrum OTO dat zich richtte op landelijke samenwerking hbo/wo, en ook werd het Ambtelijk Overleg van Samenwerkingsverbanden h(b)o opgericht. Er kwam een toenemende behoefte aan informatie met zowel een feitelijk als een beschouwend karakter.

CRWO-studiegroep hbo/wo

Om de samenwerking tussen hbo en wo op onderwijskundig gebied wat meer op elkaar af te stemmen, is in 1980 de landelijke CRWO-studiegroep hbo/wo opgericht. Tijdens de eerste bijeenkomst werd echter meteen al duidelijk dat samenwerking tussen hbo en wo geen vanzelfsprekende zaak was. Binnen het wo bestond op dat moment op onderwijskundig gebied al geruime tijd een cultuur van een open uitwisseling van elkaars producten en knowhow. Toen er vanuit het wo toenadering werd gezocht tot het hbo, bleek dat die lijn niet zonder meer kon worden doorgetrokken binnen de studiegroep: eerst moest een behoorlijke dosis wantrouwen en afstandelijkheid van hbo naar wo worden overbrugd. Om het kort door de bocht te zeggen: 'het' hbo was bang overgenomen – of overruled – te worden door 'het' wo.

OPRICHTING TIJDSCHRIFT VOOR HOGER ONDERWIJS

Toch ontstond langzamerhand een intensieve samenwerking, die uitmondde in de wens om de producten van de studiegroep voor een breder publiek toegankelijk te maken en voor langere termijn bruikbaar. Gekozen werd om de resultaten in een tijdschrift te publiceren. De redactie werd gevormd door het bestuur van de studiegroep en heeft vanaf de oprichting een onafhankelijke positie ingenomen ten opzichte van de betrokken beleidsinstanties, organisaties en instellingen. Daarmee heeft de redactie zich destijds wezenlijk onderscheiden van reeds bestaande periodieken, die hetzij vanuit wo hetzij vanuit hbo werden gevoed. De redactie is bijgestaan door een redactieraad, waarin vertegenwoordigers vanuit zowel hbo als wo maar ook vanuit het ministerie van OCW, de Onderwijsinspectie en de Raad van Centrale Ondernemingsorganisaties zitting hadden. Met deze brede en onafhankelijke opzet is van meet af aan gekozen voor helder perspectief: het hoger onderwijs is één, en allen die er mee van doen hebben, dienen elkaar te vinden. Er was ook dan maar één titel die de lading dekken kon: *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*.

TvHO heeft vanaf het begin in 1982 een viertal functies geprobeerd te vervullen. Allereerst het leveren van algemene informatie. Welke ontwikkelingen vinden plaats in het hoger onderwijs? Wat is het beleid? Hoe verlopen de samenwerkingsprojecten tussen hbo en wo? Welke onderwijsmethoden zijn er ontwikkeld? Wat zijn de resultaten van onderzoeken op dit terrein? Ten tweede, het genereren van ideeën ten aanzien van beleid, onderzoek en onderwijsontwikkeling. Hoe kunnen bepaalde beleidsuitgangspunten het beste in de praktijk worden uitgewerkt? Welk type onderzoek is het meest geschikt voor het beoordelen van de effectiviteit van een onderwijsmethode? Hoe worden samenwerkingsprojecten opgezet? Ten derde, het vervullen van een forumfunctie voor iedereen die betrokken is bij de ontwikkelingen in het hoger onderwijs. Diverse meningen konden naar voren worden gebracht, ook als deze niet strookten met de gangbare opvattingen binnen gebruikelijke kaders en met officiële standpunten. En als vierde functie, het bieden van achtergrondinformatie, via het analyseren van actuele ontwikkelingen, via korte signaleringen en besprekingen van rapporten en boeken.

Onderwerpen

De thema's in de artikelen van de afgelopen 25 jaar weerspiegelen in brede zin de werkzaamheden van hen die werkzaam zijn in het hoger onderwijs. Het betreft onderzoeksmatige, exploratieve, beleidsmatige en opiniërende artikelen. De bijdragen komen doorgaans uit een veelheid van disciplines. Belangrijkste eis is dat de artikelen kwalitatief goed zijn, nieuwsaarde hebben en dat ze relevant zijn voor het lezerspubliek. Naast verslagen van onderzoeken (theoretisch of meer beschrijvend) is er ook plaats voor overzichtartikelen en inleidingen van een meer informatief karakter. Hier volgt zomaar een greep uit de titels uit de eerste tien jaar, inclusief de (eerste) auteur:

- Observatietoetsen praktisch getoetst (Van Luijk).
- Taken van het Wetenschappelijk onderwijs sinds 1815 (Foppen).
- Geen werk voor hoger opgeleiden? (Ritzen).
- Fuseren, overleven en onderwijskundige meerwaarde: de STC-operatie in het HBO (Goedegebuure).
- Open Universiteit: een koekoeksjong in het hoger onderwijs? (Breuker).
- Een managementinformatiesysteem binnen hogescholen (Den Hollander).
- Studiesnelheid van studenten (Bruinsma).

Er is steeds naar gestreefd om in elk nummer een bijdrage op te nemen in de rubrieken Boekbespreking, Review en Monitor, met informatie over kengetallen hoger onderwijs. Slechts bij wijze van uitzondering zijn er themanummers verzorgd. Bij hoge uitzondering is er wel eens een Engelstalig artikel gepubliceerd.

Doelgroep

TvHO heeft verschillende categorieën doelgroepen:

- Uitvoerend niveau: docenten en studenten uit hbo en wo, die direct te maken hebben met de consequenties van het op meer samenhang gerichte beleid.
- Bestuurlijk niveau: bestuurlijke organen die op regionaal of lokaal niveau betrokken zijn bij de voorbereiding en uitvoering van de samenhang (bijvoorbeeld in samenwerkingsprojecten), colleges van bestuur, universiteitsraden, provinciale en gemeentelijke overheden.
- Landelijk niveau: waar het beleid wordt voorbereid en vastgesteld, dat van invloed is op de samenhang in het hoger onderwijs (ministerie, Vaste Onderwijscommissies, SER).

TRENDS VAN DE AFGELOPEN 25 JAAR TVHO

Wat zijn nu de trends in de afgelopen 25 jaar? Wat opvalt is dat enkele onderwerpen telkens terugkomen. Het gaat dan om de samenwerking hbo/wo (dé reden om TvHO in het leven te roepen), de inrichting van onderwijsleerprocessen, de financiering van het onderwijs, internationalisatie, flexibilisering, afstemming onderwijs - arbeidsmarkt, kwaliteitszorg en bestuursstructuren. Bij tijd en wijle zijn er echte hypes geweest, die dan twee tot drie jaar duurden. Zo erg, dat binnen de redactie wel verzucht werd: we kunnen niet weer een artikel plaatsen over ... (lees: inzet van computers, assessment, efficiëntie, leren studeren, competentieleren of modulariseren). Meestal werd het artikel

wel geplaatst: TvHO is toch ook altijd een thermometer geweest van wat speelde.

Wat ook opvalt is dat het schrijverspubliek is veranderd. Van oudsher was er een mix van schrijvers. Zij die beleid voorbereidden of (top)adviseurs waren van beleidsvoorbereiders en zij die onderzoek deden naar de thema's in het hoger onderwijs. In beide groepen is verandering gekomen. Geleidelijk aan zijn steeds minder bijdragen gekomen uit de ministeries, de koepelorganen, de colleges van bestuur. Dit heeft te maken met het op de markt komen van het tijdschrift *Th&ma*, dat zich richt op management en beleidsvraagstukken. In de researchartikelen zijn twee grote veranderingen zichtbaar. Veel research wordt gedaan door aio's. En het wordt steeds moeilijker om aio's te interesseren om een artikel te schrijven voor TvHO. Ten eerste worden ze geacht in het Engels te publiceren. Ten tweede – als ze dan toch een Nederlandstalig artikel schrijven – ligt het aanbieden aan het tijdschrift dat uitgegeven wordt door de Vereniging voor OnderwijsResearch meer voor de hand, omdat dit punten oplevert.

In de afgelopen tien jaar hebben de meest interessante ontwikkelingen op onderwijskundig gebied zich in het hbo afgespeeld. Of het nu gaat om competentieleren, assessment of integratie van bedrijfsleven en onderwijs, binnen het hbo gebeurt veel. En gelukkig vinden meer en meer hbo-docenten en onderwijskundigen de weg naar TvHO. De grote hbo-instellingen hebben gezorgd voor meer armslag, meer creativiteit, meer mensen die zich bezighouden met onderwijskundig onderzoek. Met de komst van de lectoraten op onderwijskundig en didactisch gebied neemt het onderzoekspotentieel van het hoger onderwijs toe. In toenemende mate zien zij TvHO als het platform om hun onderzoeksresultaten te presenteren.

WAT ZAL DE TOEKOMST BRENGEN?

Zal TvHO over 25 jaar nog bestaan? Oudere en grotere Nederlandstalige tijdschriften zijn de afgelopen jaren omgevallen. Het Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie en haar grensgebieden is 'doorgestart' in Engelstalige vorm. Voor onderzoekers was het niet meer een interessant platform. Tegelijkertijd is het aanbod in de kiosk enorm op dat gebied. Wij hopen dat TvHO, met zijn unieke concept dat het de volle breedte van het hoger onderwijs wil beslaan – dus niet alleen relevante (beleids)ontwikkelingen, maar ook onderwijsleerprocessen en ook lerarenopleidingen –, lezers, schrijvers en redacteurs zal blijven boeien. In welke vorm is nog wel de vraag. Zullen bibliotheken over 25 jaar nog bestaan? En daaraan gekoppeld: zal het collectief geheugen van de Nederlandstalige research überhaupt nog toegankelijk zijn? De redactie van TvHO is een van de eersten die – in samenwerking met de Universiteit Utrecht – TvHO online heeft gezet. Ook is het archief digitaal toegankelijk gemaakt vanaf 1997.

De redactie van TvHO wil in de nabije toekomst een belangrijke rol blijven spelen in het toegankelijk maken van kennis over en ontwikkelingen in het hoger onderwijs. Het accent zal wat meer gaan liggen op onderzoeksmethoden en onderzoeksresultaten, in lijn met de ontwikkeling die het tijdschrift de afgelopen 25 jaar heeft doorgemaakt. Dit sluit uitstekend aan bij de maatschappelijke behoefte aan meer onderzoeksgegevens over effectiviteit van onderwijs.